

מבשר טוב

ליל ראש השנה

תשס"ז

פעיה"ק ירושלים תובב"א

בעמוד ה' תקיעות תורה תשפ"א

מאמר

היום הרת עולם - היום יעמיד במשפט

א

בירור הגדרת סדר המשפט בהעברת כאו"א לפני ית' כבני מרון

תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב (תהלים פא, ה).

מבואר דבהאי יומא דראש השנה הוא גם יום המשפט. וכבר נעמדו הראשונים ז"ל (ר"ן ר"ה טז. מאירי במשנה שם ועוד) בטעמא דמילתא שנקבע יום המשפט דווקא בראש השנה.

ביאור קושייתם, - יסוד ראש השנה הוא "אמרו לפני מלכויות שתמליכוני עליכם", להמליך המלך ית"ש על עצמו ועל כל העולם. כדאמרין בסוגיין (שם); "ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר".

ענין המלכת השי"ת בזה היום מבואר, כאשר מתחדשת כל הבריאה וכל העולמות, וזה היות תחילת מעשיך. צריכים ישראל להמליך את הקב"ה למלך על כל הבריאה המתחדשת, וכל אדם על עצמו כאשר מתחדש ונולד כברייה חדשה בהאי יומא רבא. [ונתבאר ענין המלכות באורך בנעילת החג עי"ש].

אבל קביעות יום המשפט ביום הבריאה וחידוש העולם, הוא צ"ב מה עניינו של משפט כל באי עולם ביום בריאתו של עולם. ואנו אומרים בתפילת המוספין; "היום הרת עולם, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים". ומוכח שב' הדברים קשורים בהדי הדדי, שבהיות היום "הרת עולם" ובריאתו מחדש, נקבע גם כן ליום יעמיד במשפט וכו'. ויש להתבונן בקישור זה, מה ענין בריאת העולם אצל המשפט.

ובמשנה (מכילתין שם); "בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, שנאמר (תהלים לג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם". ולהלן בגמרא פירשו כמה אמוראי לישנא דמתניתין "עוברין לפניו כבני מרון", כדאמרין להלן (יח.); "מאי כבני מרון, הכא תרגימו כבני אמרנא. ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון. אמר רב יהודה אמר שמואל כחיילות של בית דוד", עי' פירושי רש"י שם. - ועדיין אין מתיישב כראוי על הלב, כוונת התנא לאשמועינן בביטוי לשון מופלאה זו, שנראה שאינו רק לחריצת דין המשפט, אלא העברה מיוחדת של כל יחיד ויחיד. וזה נצרך במשפט דר"ה שכל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון, וצ"ב באה"ט בהעמדת המכוון בלשון זו על בוריו.

עוד נקדים מאמר כ"ק אמו"ר זצוקללה"ה זי"ע בספרו הזן לר"ה (דף מד. טו"א) וזל"ק; "העיקר השי"ת מסתכל על העתיד. וזה (במדבר כג) 'לא הביט און ביעקב' - כי הסוף 'ה' אלקיו עמו'. שישראל יתחברו עם השי"ת. וזה (ויק"ר פרשא כט) 'שיודעים לרצות את בוראם בתרועה', [תרועה לשון שבר], שאף בזמן השבר ח"ו, ופגם, ג"כ הסוף הוא מכוונים לרצון השי"ת. וזה 'אתם נצבים' (וברש"י) הרבה הכעסתם לפניו ולא עשה בכם כלי' ח"ו, כי לפני ה' אלקיכם, שהסוף יהי' טוב אכ"ר" עכל"ק.

וכאשר ד"ק הם כדרכו מועט המחזיק את המרובה, נבוא בזה בעזה"י לברר מקורם ולבארם, כיצד מרצים ישראל את בוראם "בתרועה" זו, שאף בזמן שבר ופגם ומכעיסים הרבה לפניו ח"ו, לא יסתכל בזה השי"ת ולא ידונם ביום הדין אלא אל שם העתיד והסוף שיהי' כאו"א מישראל מחובר עם השי"ת. ודן אותם עתה שלא לפי מעשיהם ומצבם אלא כפי שעתידים להיות בסוף. וזה צ"ע שהרי עתה עדיין לא עשו כל אותו הטוב.

ב

במשפט לטובה נוסף חשבון העתיד אבל לרעה נידון האדם באשר הוא שם

ואשר ייראה על פי מ"ש בגמרא (ר"ה טז): "ואמר רבי יצחק, אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה. שנאמר (בראשית כא) כי שמע אלהים אל קול הנער באשר הוא שם". פירש רש"י ז"ל; "של אותה שעה - ואפילו הוא עתיד להרשיע לאחר זמן. שנאמר באשר הוא שם - ומצינו בבראשית רבה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם, מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא, אתה מעלה לו באר, שנאמר (ישעיה כא) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים, שהיו מוציאים לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו', כדאיתא התם. אמר להם השעה צדיק הוא או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם 'באשר הוא שם' איני דן את העולם אלא בשעתו" ע"כ.

וצ"ע מתלמוד ערוך גבי בן סורר ומורה (סנהדרין עב.); "תניא רבי יוסי הגלילי אומר, וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי, אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל. - אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה, שסוף מגמר נכסי אביו, ומבקש למודו ואינו מוצא, ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות. אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, שמיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם" ע"כ. והנה זה הבן סו"מ לעת עתה לא גמר נכסי אביו ולא יצא עדיין כלל ללסטם את הבריות, והנה הוא נידון ונהרג עתה כרוצח על שם סופו. ולמאי דקי"ל בסוגיא דר"ה הנ"ל שאין לדון אדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, אם נסתכל בו לפי מעשיו עתה ולא נרד לסוף דעתו תחזור קושיית רבי יוסי הגלילי למקומה, וכי בשביל שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג, ייצא לבית הסקילה וצ"ע.

אך ישוב קושיא זו הוא על פי מה שכתבו הקדמונים, שאף אם לרעה אמר רבי יצחק שיש לדון את האדם באשר הוא שם, וא"א להענישו מחמת הרעה שעתיד לעשות. מכל מקום לטובה דנין את האדם על שם סופו, אף אם באותה שעה אשר הוא שם, לא עשה עדיין המעשים הטובים ההם.

וכמה ראיות בדבר, הראשונה ממה שמצינו במדרש שלהי פרשת בראשית (ב"ר כט, ה); "אמר ר' סימון, מצינו שהקב"ה עושה חסד עם האחרונים בזכות הראשונים. ומנין שהקב"ה עושה עם הראשונים בזכות האחרונים 'ונח מצא חן בעיני ה'" (בראשית ו, ח) באיזו זכות תולדותיו" ע"כ. - הרי שניצול נח מן המבול בזכות אחרונים שעתידים לבוא. כי באמת מבואר במדרש שם (כט, א) שאפילו נח שנשתייר מהם לא היה כדאי, כי היו שם עוד צדיקים כמוהו, וכבר יצאה הגזירה כי נחמתי כי עשיתים, אלא שנח מצא חן בעיני ה' עי"ש. והיינו בזכות תולדותיו שעתידין לצאת ממנו בדורות אחרונים. ואף שעדיין לא נולדו אלו התולדות, כבר יכלו הראשונים להינצל בזכות האחרונים. ומוכח שלטובה אין אנו דנים לפי מעשיו של אותה שעה, אלא גם על שם סופו, ומצרפים למפרע דורות אחרונים שעתידים לבוא.

עוד ראיה בדבר באשר שאל משה (שמות ג, יא) באיזה זכות אוציא את בני ישראל ממצרים, ומה ראויים הם לכך, כאשר "את ערום ועריה" (יחזקאל טז), שלא היתה שום מצוה או זכות בידם. וענה לו השי"ת (שם יב) "בהוציאך את העם ממצרים, תעבדון את האלהים על ההר הזה". - הרי שמראש זכו להוציאם ולנתקם מכור הברזל וקושי השעבוד וטומאת מצרים, אף בהיותם ריקים ממצות, על שם שעתידין לעבוד את האלקים במתן תורה. כי לטובה נידון האדם אף על שם סופו.

וטעמא דמילתא נראה, בהיות זו הטובה העתידה ליעשות, מקננת בו באיש ישראל כבר עתה, ותוכו של הישראלי לעולם בטובה הוא, והכישלון אינו אלא מבחוץ בפועל מעשהו בלבד, ובאמת אין אלו המעשים הרעים שעשה מורים על אמיתת מצבו ומעמדו הפנימי. ואף לפי מצבו שבאותה שעה כשר הוא בפנימיותו, ושפיר יש מקום לדונו עתה גם על שם סופו, שהרי אין זה חידוש העתיד להתחדש בו אחר כך, כי כזאת היא מהותו ופנימיותו מתחילה אלא שעדיין לא נתגלה בפועל.

ובזו הסברא תתיישב גם סתירת הסוגיות שהקשינו מבן סו"מ שנידון אף לרעה על שם סופו. – ובסברא זו נראה דשאני בסו"מ שכבר החל בו הנגף, ובתוכיותו רקוב הוא לגמרי, כאשר על פי הדברים שעשה, ירדה תורה כבר עתה לסוף דעתו, שהרי הוא "בכח" רוצח וליסטים, וכבר השחית טובתו ודרכו, ורק "בפועל" עדיין לא עלתה לו לצאת לפרשת דרכים וללסטם את הבריות בפועל ממש. ולפי שהתורה חסה עליו ועל נפשו, אמרין "ימות זכאי ואל ימות חייב", שלא נמתין עד שיעשה מעשה, אלא נדונו עתה כפי מה שהוא "בכח", ולא נמתין עד שיעשה אותם המעשים בפועל.

נמצא בב' אופנים נידון האדם על שם סופו, ושלא לפי ערך מעשיו שבאותה שעה. או במשפט הטובה והשכר, שמצטרף חשבון העתיד ואף דורות העתידים לצאת. או במשפט כעניין בן סו"מ שנידון ע"ש סופו. – וסיבה אחת היא בשניהם, כי אין הדין בוחן תוצאת המעשים החיצוניים בלבד, אלא נוקב ויורד למשקל הפנימי של האדם תוכנו ומהותו כפי מה שהוא אדם. ובזה ייתכנו שינויים ומהפכות ממה שעניינו רואות במחוץ, שלפעמים אף אם מבחוץ אינו נראה כרשע גדול כ"כ, בתוכו החל כבר הנגף לפעום. ולפעמים הוא בהיפוך שבתוכו צדיק וישר הוא כמבואר.

ג

בריאת העולם מיסודו היתה על שם סופו שיגיע לעת קץ לעולם התיקון וכן בריאתו של אדם ע"ש סופו הטוב כי לא ידח ממנו נידח

והנה כל יסוד בריאתו של עולם היתה אף היא מתחילה על שם סופו, שהרי נמלך הקב"ה בנשמותיהם של צדיקים לפני הבריאה (ב"ר ח, ז), והיינו שעלה בלבו מתחילה המעש"ט שעתידין הם לעשות בעולם, ובעבורם ברא העולם מתחילה. וישראל עלו במחשבה תחילה, אף שלמעשה בפועל לא היו ישראל מיד כשנברא העולם. אלא כדאיתא במדרש (ב"ר א, ד) בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו ראשית, שעתידים לבוא ישראל בעולם ולקבל התורה. ונברא העולם מתחילתו על שם סופו, סוף מעשה במחשבה תחילה.

ועינינו הרואות עד היום הזה, זה כמה אלפי שנים שעדיין לא נשלמה תכלית בריאתו של עולם, והעולם מלא לדאבוננו בזוהמה ושפיכות דמים וטומאה רח"ל, ובודאי לא כך אמור ליראות העולם כפי רצונו ית' בבריאתו, ולא זו היא תכלית בריאתו. – אלא שיש סדר לתיקון ולא נעשה בפעם אחת גילוי ותיקון כל הטוב כולו, שצריך שיתברר הטוב מתוך הרע, ולאט לאט מתקרב העולם אל תיקונו השלם. עד שמלך המשיח יחזיר כל העם בתשובה נכונה של אמת, ויתקן כל העולם במלכות ש-ד'. או אז יבוא העולם לייעודו, ותתמצה תכלית סיבת בריאתו כאשר יתקדש שמו ית' בכל דבר קטן וגודל בעולם.

נמצאת הבריאה מיסודה ואף רוב שנות קיומה, הכל בזכות סופה, כדי לקרב את עולם לתיקונו, עד שלבסוף יהי ה' למלך על כל הארץ. ורק ביום ההוא יהי ה' אחד ושמו אחד.

כיוצא בדבר הוא בבריאתו של אדם ביום זה, כאשר מרגלא בפומיה דכ"ק אאמו"ר זצלה"ה, "כי לא ידח ממנו נידח" (שמואל ב יד), לא אמר לא ידח ממנו 'איש', כי אף אותם הנידחים שבישראל, גם עליהם "לא יש אֱלֹהִים נִפְשׁ וְחַשְׁבֵּי מַחְשָׁבוֹת לְבַלְתִּי דַחַח מִמֶּנּוּ נִדְחַח", ולא יישאר אף נשמה אחת בישראל חלילה דחויה, ומוכרחת היא בסופו של דבר לבוא לידי תיקונה. שכן כל איש מישראל יש בו ניצוץ אלקי, וחלק ממנו ית' הנטוע בנשמתו, הנקרא בספה"ק חלקת יהושע (מאמר רביעי) "מגן אברהם". ומכח זה הניצוץ שהוא שורש חיותו בעולם, יהי מוכרח לבוא לתיקונו השלם. שחלקו ית' אין לו ביטול עולמית, ובסופו של דבר תתגלה תכלית התיקון הנעשה בעולם על ידי כל נשמה ונשמה שבישראל, ותתגלה תכלית תיקונה וקיומה של כל נשמה ונשמה מישראל.

וזו היא סיבת אריכות הגלות המר, כי מוכרחים להביא את כל ישראל כולם לגאולה, וכל הסיבות וההשתלשלויות שבעולם, הם מחשבות ודרכים להחזיר כל נשמה שבישראל ולהביא את העולם כולו לתיקון השלם.

ד

שוב הקושיות בסדרי משפט יום הדין על שם העתיד

ומהשתא נפתח לן פתחא ליישב קישור יום המשפט ליום הבריאה, ונראה שהיא הנותנת, דייקא בשביל היות "היום הרת עולם", לפיכך אף "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים". והוא לעוצם רחמיו וחסדו ית' להטיב עם ישראל שייצאו זכאים בדין, כאשר חשבון המשפט יהי במשקל "הרת עולם", שנברא ונוצר מתחילתו על שם סופו, וכל

ייעוד קיום הנפקת הרצון והתכלית המבוקש מן הבריאה לא באה אלא בסופו של עולם כמבואר. – כן יהיה משקל הדין בראש השנה, כאשר יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, בחשבון סופם, שהרי עתידים כל אחד ואחד להשלים תיקון נפשו, ולבסוף תאיר ותזריח כל נשמה שבישראל, ועל שם זה הסוף נידון כבר מתחילה.

ובזה נמצאו ד"ק של כ"ק עט"ר אדמו"ר זי"ע שפתחנו בהם מאירים לפנינו, שהשי"ת מסתכל בעיקר על העתיד, שהוא עיקר ייעודו ותכליתו של אדם בעולם, כאשר לבסוף יתחברו ישראל בשכינה הקדו' ויהי' ה' אלקיו עמו. - וכאשר נתבאר בזה יפה מילתא בטעמא, שזה הסוף העתיד לצאת ולפרוח באדם, כבר נמצא בו מתחילה, וזה היא מצבו הפנימי באמת, ואין העבירה אלא מבחוץ, אבל "בכח" יש בכל איש מישראל טובה ותיקון גדול לעולם. לפיכך שפיר "לא הביט און ביעקב", ובכך יודעים ישראל לרצות את בוראם, שידונם לפי משקל הבריאה על שם סופם שעתידיים לעמוד "לפני ה' אלקיכם" כאשר פירש וא"ש.

ומרומו כ"ז בתפילת הזכרונות; "אתה זוכר מעשה עולם ופוקד כל יצורי קדם, לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית וכו'. [- שמיד מבראשית גלוי וידוע לפניו תעלומות ונסתרות העתידים להתגלות לבסוף. וזה הי' חשבון הבריאה]. הכל גלוי וידוע לפניך ה' אלקינו, צופה ומביט עד סוף כל הדורות, כי תביא חוק זכרון להפקד כל רוח ונפש. [אשר עתידה כל רוח ונפש להיפקד ולהשלים תכלית תיקונה בעולם. - ומהאי טעמא] מראשית כזאת הודעת, ומלפנים אותה גלית. זה היום תחלת מעשיך, זכרון ליום ראשון. כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. [שהודיע וגילה השי"ת טעם להיות חוק המשפט ביום ראשון תחילת מעשיך, שיהיה אף הוא נעשה באותו משקל חשבון שנברא העולם. ויהי' נידון לטובה על שם סופו. - כאשר ממשיך ומזכיר שאף נח ניצול בזה החשבון -] וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים, בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם. על כן זכרונו בא לפניך ה' אלקינו, [בזכות שיזכה] להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים וכו" וכמשנ"ת.

ובנתיב דרכנו מבואר יפה טעם לשון משנתנו בהגדרת אופי המשפט "עוברים לפניו כבני מרון", כחיילות של בית דוד, שנראה פשוט שאין זה רק לצורך סקירת מעשיהם ופסיקת הדין לשנה הבעל"ט עבורם, שבזה כולם נסקרים בסקירה אחת כדאמרינן התם, וא"צ להעביר כל יחיד ויחיד לפניו ביחידות. אלא "עובר" כאו"א לפניו ית' עם כל מה שעתיד לעבור עליו. שבאותה צפייה שצופה בו השי"ת במיוחד, מסתכל בו לא רק במעשיו ומצבו של אותה שעה באשר הוא שם, אלא צופה ומביט בו עד סוף כל הדורות, ורואה התכלית והייעוד המבוקש ממנו בעולם מתחילה ועד סוף, ורואה תיקון שלמות הטוב העתידה לצאת ממנו לאחר שיבוא על תיקונו. וזה רומז באשר יעברון לפניך כבני מרון, שיאיר כאו"א מהם בפנ"ע באור יקרות וקיפאון אשר תזריח נשמתו בצחצחות.

וקל וחומר הדברים, ומה לרעה נפסק דינו של בן סו"מ על שם סופו, אף שעדיין לא חטא ולא פשע. על אחת כמה וכמה למידה טובה המרובה חמש מאות פעמים, שבודאי ידוננו השי"ת ביום הדין הגדול הלזה על שם הסוף הטוב שעתידי כל איש מישראל לגלות ולתקן בעולם. ובכך נצא בעזה"ת זכאים בדין, ונזכה לכוח"ט שנת גאולה וישועה בביאת גוא"צ בב"א.

בעזרת השם יתברך

לימוד זכות ישראל קודם תקיעת שופר

יום ב' דראש השנה תשפ"א

ירושלים תובב"א

א.

"עלה אלוקים בתרועה ח' בקול שופר" (תהילים מז, ז).

פירש הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצוקלה"ה זי"ע בספרו הק' קדושת לוי (לראש השנה), וזל"ק: "יבואר על פי דאיתא בתיקונים: בשעה שישראל תוקעים בשופר, ח' הולך מכסא דין לכסא רחמים. וזהו הרמז: 'עלה אלוקים בתרועה' – השם אלוקים שמורה על דין יש לו עליה. 'ח' בקול שופר, רועה לומר, שנקרא ח' שמורה על רחמים, 'בקול שופר', בשעת תקיעת שופר", עכל"ק.

והדברים מבוארים להדיא במדרש (ויקרא רבה כט, ג): "יהודה ברבי נחמן פתח, 'עלה אלוקים בתרועה ח' בקול שופר'. בשעה שהקב"ה יושב ועולה על כסא דין, בדין הוא עולה, מאי טעם 'עלה אלוקים בתרועה'. ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים, דכתיב 'ח' בקול שופר, ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מדת הדין לרחמים, אימתי בחדש השביעי", ע"כ.

ולפי זה הוא עתה זמן מוכשר וראוי לבקש רחמים על ישראל, כיון שעל ידי תקיעת שופר יעלה חשי"ת על כסא הרחמים וישפיע עלינו טוב.

ב.

בספד"ק עבודת ישראל (אבות פ"ד מ"ז) כתב וזל"ק: "וכל בניך לימודי ח' (ישעיה נד, ג), שמלמדים להשם יתברך היאך ומה יתנהג עם בניו עם סגולו, ולבטל הגזירות רעות ולחדש גזירות טובות ישועות ונחמות", עכל"ק.

ודומה לזה ג"כ בספד"ק אור לשמים (פרשת פנחס), זל"ק: "עוד נראה לומר, דהנה כבוד אדמו"ר מרנא ורבנא מו"ה דוב בער זצלה"ה פירש הכתוב 'וכל בניך לימודי ח' (ישעיה נד, ג), כי הקב"ה גוזר והצדיק

מבטל (מו"ק טז:), וחקב"ה עושה ריצונם. וזה פירושו: 'וכל בניך' – הם הצדיקים, 'לימודי ח' – לומדים להשם יתברך כביכול, כך עשה ריצוננו, עד כאן דבריו הקדושים".

"הגם שהכל טובות מאתו ית"ש אבל הצדיקים מבקשים מאתו ית"ש שיעשה עמנו טובות כריצוננו. ובזה פי' הפסוק (תהלים לג, כב) 'יחי חסדך ח' עלינו כאשר יחלנו לך', דהיינו שתתן לנו טובות וחסדים כאשר אנתנו רוצים, ודבר זה הוא תענוג ונחת רוח לפניו ית"ש", עכ"ל"ק.

נתבאר, שריצון השי"ת הוא שילמדו אותו בני ישראל האיך להתנהג עימם ואיך להמליץ טוב עליהם ויש לו נחת רוח מזה.

ויסוד הדבר הוא על פי דברי גמ' ב"מ (נב:): דקיי"ל 'תורה לא בשמים היא'. וא"כ הדין נותן שהצדיקים בעולם הזה יפסקו הדין בעולם הזה ואחר כך על פי פסק זה יכולים להשפיע ולגזור גזירות טובות על ישראל משמיא.

ג.

בגמ' קידושין (לב:), נתבאר שבנים מחויבים במצות הוכחה לאביהם אלא שיש להם להיזהר בכבודם: "הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו: אבא עברת על דברי תורה, אלא אומר לו: אבא כך כתוב בתורה. כך כתוב בתורה, צעורי קא מצער ליה. אלא אומר לו: מקרא זה כתוב בתורה".

וכך נפסק להלכה בשו"ע (יו"ד סי' ר"ט סי"א): "ראה אביו שעבר על דברי תורה, לא יאמר לו: עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו: אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו ולא כמזחירו, והוא יבין מעצמו ולא יתבייש".

והנה, הלא השי"ת מקיים את כל התורה כולה כמבואר בתלמוד ירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג): "בנוהג שבעולם מלך בשר ודם גוזר גזירה, רצה מקיימה רצו אחרים מקיימים אותה. אבל הקב"ה אינו כן, אלא גוזר גזירה ומקיימה תחילה. מאי טעמא זשמרו את משמרתני אני ה'" (ויקרא כב), אני הוא ששימרתני מצותיה של תורה תחילה", ע"כ.

וכ"ה במדרש (שמות רבה ל, ט): "דבר אחר 'ואלה המשפטים', זה"ד (תהלים קמז) "מגיד דבריו ליעקב", אלו הדברות, 'חוקיו ומשפטיו לישראל', אלו המשפטים. לפי שאין מדותיו של הקב"ה כמדת בשר ודם, מדת בשר ודם מזרה לאחרים לעשות והוא אינו עושה כלום, והקב"ה אינו כן אלא מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות ולשמור", ע"כ.

ואפילו מצוות מדרבנן ג"כ מקיים השי"ת שכן נתבאר במדרש תנחומא (נשא פרק כט), ז"ל: "לא יאמר אדם איני מקיים מצות זקנים הואיל ואינן מן התורה. אמר להם הקב"ה בני אין אתם רשאים לומר כך

אלא כל מה שגוזרים עליכם תהיו מקיימין שנאמר (דברים י) "ועשית על פי התורה אשר יורוך", למה שאף על דבריהם אני מסכים שנאמר (איוב כב), "ותגזר אומר ויקם לך", ע"כ.

ונמצא, השי"ת מקיים כל התורה כולה וגם נתן בידנו הדרך האיך להוכיח הבן את האב על דברי התורה, ולא עוד אלא יש לו נחת רוח כשמלמדים אותו האיך להתנהג עימנו, אי"כ בזה יש לנו הכח לבוא אליו ולבקש איך להתנהג עמנו על פי דברי התורה הקדושה.

7.

עוד יש להוסיף טעם לחיוב השי"ת לרחם על ישראל, הוא מצד חיוב המלך בכבוד העם, וכדברי הרמב"ם (פ"ב מהלכות מלכים ה"ו) וז"ל: כדרך שחלק לו הכתוב הכבוד הגדול וחיוב הכל בכבודו כך צוהו לחיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי ולא ינהג גסות לב בישראל יתר מדאי שנאמר לבלתי רום לבבו מאחי ויחיה חונן ומרחם לקטנים וגדולים ויצא ויבא בחפציהם ובטובתם ויחוס על כבוד קטן שבקטנים וכשמדבר אל כל הקהל בלשון רבים ידבר רכות שנאמר שמעוני אחי ועמי ואומר אם היום תהיה עבד לעם הזה וגוי לעולם יתנהג בענוה יתירה אין לנו גדול ממשיה רבינו והוא אומר ונחנו מה לא עלינו תלונותיכם ויסבול טרחם ומשאם ותלונותם וקצפם כאשר ישא האומן את היונק רועה קראו הכתוב לרעות ביעקב עמו ודרכו של רועה מפורש בקבלה כרועה עדרו ירעה בזרועו יקבץ טלאים ובחיקו ישא וגו', עכ"ל. ולפי זה צריך השי"ת לרחם עלינו ולשמוע תחינותינו בעת שאנו ממליכים אותו למלך בתקיעת השופר כמצוות המלך לרחם על נתיניו.

ואף אם אין אנו ראויים לכך כי נתרחקנו ממנו יתברך, הלא כבר אמר על זמנים הללו הרה"ק המגיד מקוזניץ זצוקללה"ה (מובא בספח"ק אמרי נועם, וואלבראו) "עתה כשיצועק איש חייט שמע ישראל, הוא עושח ממש את כל מה שעשה רבי עקיבא בהריגתו על קידוש השם ויצאה נשמתו באחד", עכת"ד. ולכן מחויב השי"ת לרחם עלינו ולקבל תפילותינו ברחמים וברצון.

8.

בגמרא ראש השנה (טז:) גרסינן "אמר רבי יצחק אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר (בראשית כא, יז) 'כי שמע אלקים אל קול הנער באשר הוא שם'".

ופירש רש"י: "שנאמר באשר הוא שם. ומצינו בבראשית רבה, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא ריבוננו של עולם, מי שעתידין בניו להמית את בניך ביצמא, אתה מעלה לו באר, שנאמר (ישעיה כא, יג - ד) 'משא בערב וגוי לקראת צמא התיו מים', שהיו מוציאים לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים

זכו, כדאיתא התם. אמר להם השיעה צדיק הוא או רשע. אמרו לו צדיק, אמר להם 'באשר הוא שם' איני דן את העולם אלא בשעתו, ע"כ.

נתבאר חידוש דין של רבי יצחק, שאין יכולין לדון את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה ואף שעתיד להרשיע מאוד, אין לדונו לפי העתיד לרוע. ונלמד דין זה ממעשה דיישמעאל שבאותה שעה שהיה זקוק לישועה עדיין לא גרם לבני ישראל למות בצמא וע"כ לא היה אפשר למנוע ממנו מים בצמאו אלא נקרא צדיק לענין זה ונידון לטובה.

ובאמת החידוש גדול עוד יותר, שהרי מבואר ברש"י על פסוקי מעשה הגר וישמעאל (בראשית כא, ט) ששרה ביקשה לגרש את הגר משום שישמעאל עבר ג' עבירות חמורות, וביקש ללמד את יצחק דרכו הרעה, ונמצא שגם קודם לכן היה ישמעאל רשע.

וכך כתב רש"י על הפסוק "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק", וז"ל: "מצחק. לשון עבודת אלילים, כמו שנאמר 'יקומו לצחק'. דבר אחר לשון גילוי עריות, כמה דתימא 'לצחק ב'. דבר אחר לשון רציחה, כמה דתימא 'יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו'', עכ"ל.

נמצא, ישמעאל רצה לעבור על ג' עבירות חמורות, ורצה ללמד את יצחק לעבוד ע"ז או שרצה ח"ו לרזעו, ואף על פי כן לא דנו השי"ת על פי מעשיו שעשב אלא על פי מצבו באותו שעה, וכיון שבאותה שעה היה כשר וביקש מים, התקבלה תפילתו!

והדברים מפליאים בדרכי רחמי השי"ת בדיניו, דאף שהרשיע וחטא בעבר, ואף ידוע שעתיד להרשיע ולהרוג את ישראל לעתיד, ואף על פי כן, אין הקב"ה ברוב רחמיו דנו אלא לפי כשרותו באותה שעה!! ואף שתחילתו רשע וסופו רשע, אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו באותה שעה!

1.

אבי שבשמים כך כתוב בתורה!

אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו באותה שעה, וזרי בני ישראל בשעה שדנים אותם בראש השנה ובעשרת ימי תשובה ויום הכיפורים הרי הם כולם שווים לטובה וחוזרים בתשובה שלמה על מעשיהם ומקבלים עליהם עול מלכות שמים לעובדו יתברך ולעשות נחת רוח לפניו בכל מעשיהם.

ואף שלפעמים במשך השנה עברו על דבריו ולא היו שלמים ומעולים בעבודת השי"ת הראויה, או אף אם ידוע שיעברו ישראל על התורה, מ"מ הרי אין דנין את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה, ואין הקב"ה דן לא לפי מה שעשה ולא לפי מה שיעשה, ועתה בימים הנוראים – עת דין ומשפט בני ישראל – הלא הם מוציאים ומבטאים פנימיות נפשם לעובדו תמים בכל לב ומקבלים עליהם קבלות

טובות לעבודתו יתברך שמו, וחייב השי"ת מצד דיני התורה לדונם לפי מעשיהם באותה שעה שהם חוזרים בתשובה, ולבטל מהם כל גזירות רעות ולגזור עליהם רק גזירות טובות ושנה טובה ומבורכת.

וביותר יש לומר, הרי רש"י הקדוש מביא דברי המדרש שהמלאכים באו בטרונאי להשי"ת על שנותן מים לישמעאל שהרי הוא עתיד להמית את בני ישראל בצמא בעת שיגלו בגלות נבוכדנצר, וענה להם השי"ת שאינו דן אותו אלא לפי מעשיו עתה שעדיין לא עשה מעשה ולא המית את ישראל בצמא.

ולכשנתבונן, מדוע הקשו המלאכים לומר שאינו ראוי למים גלל מעשיו העתידיים, ומהיכא תיתי לפסוק כלל את האדם לפי מעשיו לעתיד לבוא, הרי עתה עדיין לא חטא. דמדברי חז"ל אפשר ללמוד אפילו מהו"א או קושיות שהובאו בדבריהם, ואם הביאו חז"ל דברי המלאכים שאמרו לדונו על פי העתיד א"כ וודאי טעם יש לסברא זו.

ברם, מצינו כבר יסוד זה שיש מקום שדנים את האדם לפי מעשיו בעתיד. והוא בבן סורר ומורה ששם הורגים אותו על שם סופו כמבואר ברש"י (דברים כא, יח) 'ימות זכאי ואל ימות חייב'. והענין שם הוא משום שדנים אותו לטובה, וזה ביארו בספרים דמידה טובה מרובה ממידת פורענות, ולכן אף שבמידת פורענות לא היה יכול השי"ת להמית את ישמעאל בצמא ולפסוק דינו על פי מה שירע לעתיד לישראל, מ"מ נלמד מדברי המלאכים שבמידה טובה שפיר אפשר וצריך לדון לפי העתיד, שאם ייטיב האדם דרכיו אזי יש ליקח בחשבון דינו הכולל גם את מעשיו הטובים שיעשה לעתיד ולדונו גם לפי מעשיו העתידיים.

ולכן בבן סורר ומורה דנים אותו עתה להריגה על שם העתיד, דכיון שעתיד לחטוא, לכן לטובתו הוא נידון עתה על מעשיו כדי שלא יצטרך להיענש יותר על מעשיו העתידיים שיהיו פי חמורים פי כמה וכמה. ולכן אמרינן 'ימות זכאי ולא ימות חייב'.

ולפי זה נמצא דהא דדנין את האדם לפי מעשיו באותה שעה, הוא רק כלפי מידת פורענות שאם מעשיו טובים בהאי שעתא, הרי הוא זכאי בדין ואין מחשבין בדינו אם ירע לעתיד, ברם במידת הטוב, אם חזינן שלעתיד ייטיב דרכיו, ודאי דחשבין בדינו גם מעשים הטובים העתידיים להיעשות על ידו ולפי זה דנים אותו בצירוף מעשיו הטובים דלחבא.

והנה מזה נמצא עוד לימוד זכות גדול על ישראל שהרי עליהם נאמר (שמואל ב' יד, יד) 'כי לא ידח ממנו נדחי וכל ישראל עתידים לחזור לשורשם הטוב ולתקן כל מעשיהם הרעים. וא"כ בוודאי שיצריך השי"ת לצרף לחשבון דינם את כל מעשי הטוב שעתידיים לישראל לעשות בעת שיחזרו לתיקונם השלם.

אבי שבשמים כך כתוב בתורה!

אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו באותה שעה ובני ישראל בימים הנוראים הלא הם כשרים ומתחרטים על מעשיהם וממליכים אותך בתקיעת השופר כי רוצים לעובדך, וא"כ חייב אתה בדין מלך לדונם לפי מעשיהם עתה ולגזור עליהם שנה טובה.

ולא עוד אלא אף צריך אתה להוסיף עליהם לחשבון את כל מעשיהם הטובים שיעשו לעתיד לבוא, ואז יתקנו כל גשמות ישראל הקרובים והרחוקים וכולם יחד יענו ויאמרו ה' הוא האלוקים ויעבדוהו תמים בכל רגע, שיהרי מעיד עליהם הכתוב 'כי לא ידח ממנו נדח' וכולם יחזרו לשורשם הטוב.

אבי שבשמים כך כתוב בתורה

רבי יצחק פסק הדין בבית דין של מטה שאין דנין את האדם לפורענות אלא לפי מעשיו עתה, ועליך לדונם לטובה לפי מעשיהם עתה! ובהאי יומא דראש השנה הרי עדות נאמנה היא שישראל הם בבחינת צדיקים שכולם חוזרים בתשובה ומקבלים עליהם עול מלכותו יתברך, ולכן צריך אתה לדונם לפי מעשיהם עכשיו ולא להסתכל מה שעשו בעבר ומה שעתידים לעשות.

ובפרט שלטובה דנים את האדם אף לפי מעשיו העתידיים להיעשות על ידו, וכלל ישראל עתיד להיות טוב ומתוקן ולעשות אך נחת רוח אליך, לכן תגזור על ישראל שנה טובה ומבורכת, שנת גאולה וישועה, שיהיה לישראל הרחבת הדעת, פרנסה ברווח שיוכלו לגדל הילדים לתורה לחופה ולמעשים טובים.

וביותר יש לומר, הלא אף תחילת טבעו של איש ישראל הוא לטובה, ותמיד חפץ לעבוד את בוראו, כי איש ישראל מיד בהולדו רוצה להיות טוב ונשמתו שלמה ונקיה בלא פגם, וא"כ תחילתם טובה וסופם עתיד לטובה, ועתה באותה שעה הם בוודאי טובים וחוזרים בתשובה ובוודאי עליך לגזור עליהם אך טוב וחסדים מגולים שנראה הטוב 'כאשר יחלנו לך' – כאשר אנו רוצים.

א.

בגמרא עבודה זרה (:) גרסינן שלעתיד לבוא בעת שיבוא משיח ויגאל את ישראל, יתייצבו כל מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו להילחם עם משיח ולנתק מעשיהם ממנו, ואילו כלל ישראל כולם יחזרו בתשובה שלמה ויתקרבו אל ה'. ולפי זה בוודאי שצריך לדון את ישראל לטובה על שם העתיד שעתידים להיות טובים, שלא כאומות העולם שיעמדו על משיח ה' וילחמו עמו, ולכן עתה בעת שעולה השי"ת בתקיעת השופר מכסא דין ויושב בכסא רחמים, צריך אתה לדון את ישראל לטובה להחזיקם ולהחיותם ולהביא עליהם שנת גאולה וישועה ולהשפיע עליהם כתיבה וחתימה טובה ונזכה לשנה טובה מתוך שיתקע בשופר גדול בביאת גואל צדק במהרה בימנו אמן.